

PROBLEMATIKA RAZVOJA CRUISING TURIZMA 2017. - 2022.

Borčić, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:771368>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-12-04**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**PROBLEMATIKA RAZVOJA CRUISING
TURIZMA 2017. – 2022.**

Mentor:

Dipl. ing. Srećko Favro

Student:

Ivana Borčić, 1192779

Split, rujan, 2022.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
1.1. Definicija problema	1
1.2. Cilj rada	1
1.3. Metode rada	2
1.4. Struktura rada	2
2. DEFINIRANJE CRUISING TURIZMA	3
3. NAJPOZNATIJA SVJETSKA PODRUČJA	4
3.1. Najpoznatija svjetska područja 2017. godine	5
3.2. Najpoznatija svjetska područja 2018. godine	6
3.3. Najpoznatija svjetska područja 2019. godine	7
3.4. Najpoznatija svjetska područja 2020. godine	8
3.5. Najpoznatija svjetska područja 2021. godine	9
3.6. Najpoznatija svjetska područja 2022. godine	11
4. POVIJESNI RAZVOJ CRUISING TURIZMA	13
5. UTJECAJ COVIDA NA CRUISING TURIZAM	16
5.1. Početak pandemije	16
5.2. Tijek pandemije tijekom 2021. godine	18
5.3. Oporavak cruising turizma	19
6. POZITIVNI I NEGATIVNI UČINCI CRUISING TURIZMA	22
6.1. Utjecaj cruising turizma na destinaciju s gledišta društva	22
6.2. Utjecaj cruising turizma na destinaciju s gledišta gospodarstva	23
6.3. Utjecaj cruising turizma na destinaciju s gledišta okoliša	24
7. ZAKLJUČAK	27
LITERATURA	28
POPIS GRAFIKONA	31
SAŽETAK	32
SUMMARY	33

1. UVOD

1.1. Definicija problema

Tijekom više od 50 godina, industrija krstarenja doživjela je brzi rast, u početku vođen potražnjom iz Sjeverne Amerike, ali u novije vrijeme i sve većom potražnjom iz Europe i ostatka svijeta, posebno Kine i Australije. Dolaskom novijih, većih brodova koji mogu pružiti širok spektar brodskih aktivnosti, tvrtke su proširile broj brodova i vezova koji su dostupni na tržištu i poboljšale njihovu opskrbu.

Zastupljenost cruising – turizma u porastu je, kako u svijetu, tako i u Republici Hrvatskoj. Sve veća prisutnost brodova za kružna putovanja u receptivnim zemljama pozitivno utječe na gospodarstva istih. Međutim, porast njihove prisutnosti također ima negativan utjecaj na okoliš, primjerice na vodu i zrak. Dizelski motori uzrokuju ispuštanje štetnih plinova u atmosferu, dok najrizičniji učinak predstavlja isticanje otpadnih voda.

Cruising turizam jedna je od najdinamičnijih sfera turizma, no kako bi ostao konkurentan nužna je inovativnost. Inovativni pristup zahtijeva nova odredišta, nove koncepte usluga i zabave na brodovima za krstarenje, izvanbrodske aktivnosti i drugo.

Eksplozivni rast turističkog sektora daje priliku za podršku gospodarskom rastu posjećenih destinacija i nacija, ali također postavlja pitanja održivog razvoja, utjecaja na okoliš i nosivosti. Iako cruising industrija ima puno prostora za širenje i stvaranje novih odredišta za krstarenje, s obzirom na već narušeni ekosustav dovodi se u pitanje je li važniji gospodarski rast na temelju cruising turizma ili očuvanje prirodnih bogatstava.

1.2. Cilj rada

Predmet ovog završnog rada je analiziranje razvoja cruisinga na globalnoj razini, koji su čimbenici i na koji način utjecali na razvoj ove dinamične vrste turizma koja je posljednjih godina u ekspanziji. Cilj ovog rada je prikupiti i analizirati podatke razvoja i problematike cruising turizma na globalnoj razini tijekom razdoblja od 2017. do 2022. godine.

1.3. Metode rada

Sekundarni podaci koji su korišteni za potrebe ovog rada su prikupljeni iz znanstvene i stručne literature te s različitih internetskih stranica. Znanstvene metode koje su korištene su metode analize i sinteze podataka, metoda komparacije, povijesna metoda, metoda klasifikacije te terensko istraživanje.

1.4. Struktura rada

Završni rad podijeljen je u 7 tematskih cjelina.

Prvo poglavlje je uvodno poglavlje u kojem će se definirati problem istraživanja, ciljevi rada, metode i struktura rada. U drugom poglavlju definira se sam pojam cruising turizma i predstavljaju interpretacije različitih stručnjaka u industriji krstarenja. Kroz treće poglavlje prikazuju se najpoznatije regije za cruising turizam u svijetu i promjene u popularnosti tih regija u razdoblju od 2017. do 2022. godine. Tema četvrtog poglavlja je analiza povijesnog razvoja cruising turizma od samog početka postojanja pa sve do danas. Nadalje, u petom poglavlju prikazan je utjecaj pandemije COVID-19 na cruising industriju, od samog početka pandemije i prvog izbijanja na brodu za krstarenje, sve do potpunog oporavka cruising industrije i vraćanja na razine iz 2019. u 2022. godini. Pozitivni i negativni učinci cruising turizma u središtu su šestog poglavlja, a sedmo, ujedno i posljednje poglavlje, je zaključak u kojem se kratko rezimira cijeli završni rad. Nakon zaključka slijedi literatura, popis grafikona, te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

2. DEFINIRANJE CRUISING TURIZMA

Cruising turizam, cruise industrija ili industrija kružnih putovanja najčešće su korišteni nazivi za pomorsko – prijevozne i turističke usluge koje se konzumiraju na brodovima za krstarenje tj. kruzerima (Peručić, 2013; Pecsvary, 2019). Svrha ove vrste turizma nije u prijevozu putnika od točke A do točke B, već u boravku gostiju na brodovima koji se nazivaju i "plutajućim hotelima na moru". Razlog tomu je velika i bogata ponuda usluga koja se gostima pruža kako bi uživali na putovanju (Pecsvary, 2019).

S obzirom na kompleksnost cruising turizma kao turističkog proizvoda, autori nude brojne deficije ovog pojma. Prema Pomorskom leksikonu pojam krstarenja je „plovidba morem ili unutrašnjim plovnim putevima prema unaprijed utvrđenom itineraru (jednosmjerno ili kružno, obalno ili oceansko, tuzemno ili inozemno)". Nadalje, Rječnik turizma pod krstarenjem smatra „jedrenje za zabavu, razonodu, tj. jedriti od-do ili od mjesta do mjesta, na jedrilici, brodu ili motornoj jahti za zadovoljstvo, obično morem (češće), ali i jezerima i rijekama (rjeđe)". Prema Menceru pomorska krstarenja su „organiziran prijevoz ljudi posebnom vrstom broda prema unaprijed određenom redu plovidbe koji je vremenski i prostorno prilagođen raznovrsnim aktivnostima: odmoru, raznodi, zdravstvenim uslugama, obrazovanju, istraživanjima, stručnim skupovima" (Peručić, 2013). Brod za krstarenje smatra se ciljanom destinacijom na koju putnik putuje, ne samo kako bi boravio na brodu, već kako bi razgledavao određene destinacije, a u isto vrijeme na njemu imao raznolike sadržaje koji mu pružaju zadovoljstvo (Ban, 1998).

Prethodno navedene deficije ukazuju da je cruising turizam plovidba, najčešće morem, na brodovima za krstarenje tj. kruzerima, a razlog putovanja je obično odmor, zabava, razonoda, iskustvo i slično.

3. NAJPOZNATIJA SVJETSKA PODRUČJA

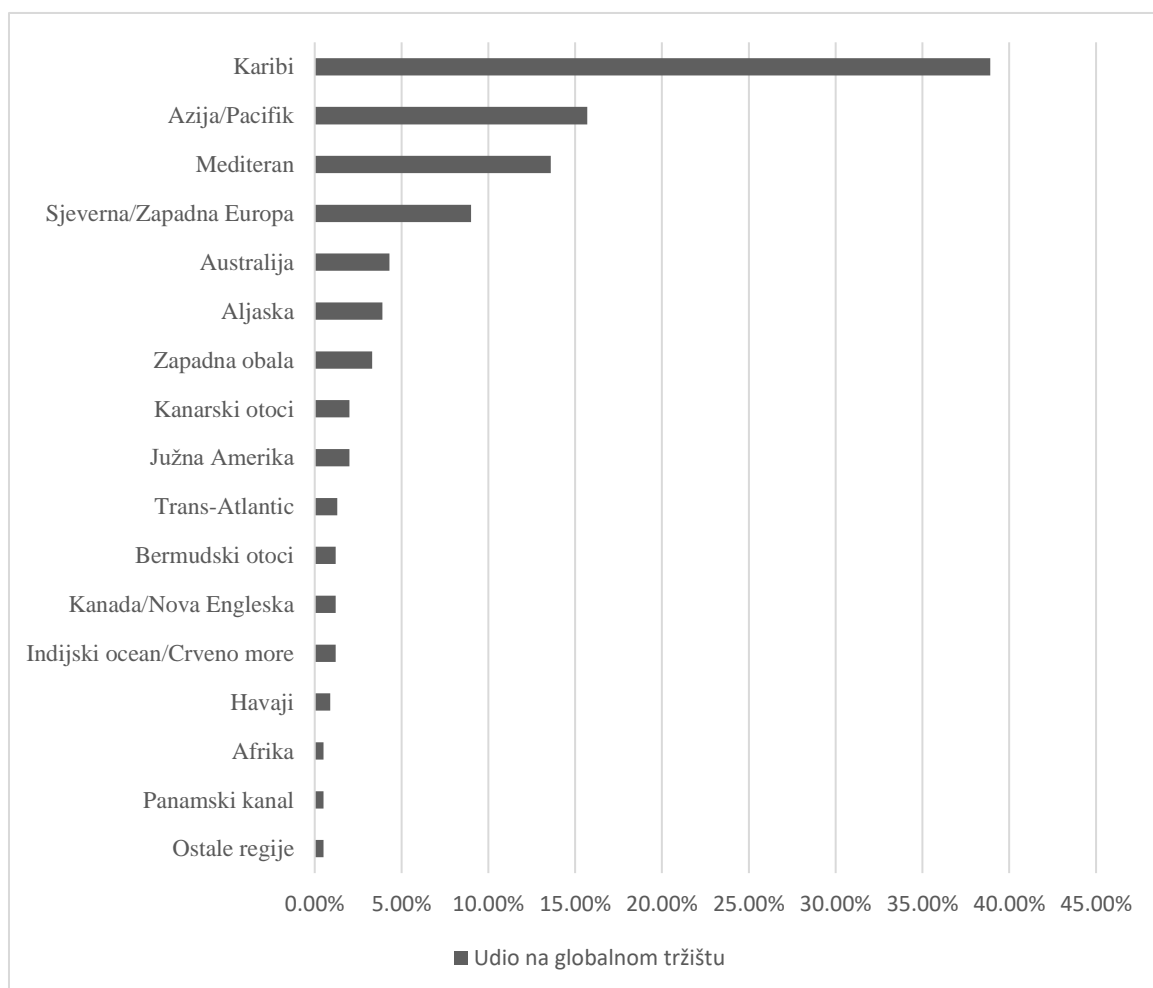
Brodovi za krstarenje već dugi niz godina za većinu putnika predstavljaju destinaciju, bez obzira na luke u koje brod pristaje. Međutim, luke za pristajanje čine sastavni dio itinerara te predstavljaju bitan aspekt putovanja (Kusalo, 2014). Brodovi plove područjima u kojima je sezona krstarenja, bez obzira na državnu pripadnost njihove matične kompanije ili zastavu. Jedna od prednosti, naspram drugih oblika turizma, im je pokretljivost tj. mogućnost mijenjanja lokacija, pa se mogu prilagođavati vremenskim prilikama (Peručić, 2013). Najčešće se izbjegavaju područja lošijih vremenskih uvjeta kako bi se osigurala sigurnost i udobnost putnika na brodovima, te kako bi putnici mogli posjetiti zanimljive luke. (Benić, 2009).

Postoje regije kojima se može ploviti tijekom cijele godine, primjerice, tropska zona koja se nalazi između južne i sjeverne obratnice pogodna je za cruising turizam gotovo svih dvanest mjeseci. Govoreći o konkretnim područjima to su Karibi, Srednja Amerika, znatan dio Južne Amerike, jugoistočna Azija te veći dio Afrike (Benić, 2009). Međutim, određena područja, kao naprimjer Mediteran, pogodna su za krstarenje isključivo tijekom sezone koja traje od travnja do listopada (Benić, 2009; Peručić, 2013). S obzirom na pogodnu klimu i brodove koji su prilagođeni zimskim uvjetima u novije vrijeme stvara se povod za razvoj cjelogodišnjeg krstarenja na Mediteranu. Također, cruising kompanije žele osvojiti nova emitivna tržišta i svojim putnicima ponuditi nove zanimljive itinerare, pa nerijetko organiziraju putovanja u manje poznate regije (Peručić, 2013).

Najpopularnija područja za krstarenje među putnicima su Karibi i Mediteran, pritom se posljednjih godina bilježi najveći porast potražnje za cruising turizmom u Aziji. Industrija krstarenja je brzo odgovorila na porast potražnje i isporučila brodove prilagođene stanovnicima tog područja. Također, primjećeno je širenje tržišta krstarenja u Australiji i drugim novim svjetskim destinacijama (Peručić, 2020).

3.1. Najpoznatija svjetska područja 2017. godine

2017. godine Karibi predstavljaju najpoznatije područje za krstarenje sa čak 38,9% udjela svjetskog tržišta. Udio regije Azije i Pacifika porastao je s 8% (2013.) na 15,7% (2017.), a udio Mediterana se smanjio sa 19,6% (2013) na 13,6% (2017). Sjeverna i Zapadna Europa prisutne su sa 9,0%, Australija sa 4,3% udjela itd. S obzirom na geografsku ekspanziju cruising industrije, tržišta koja su nekada bila samo simbolično prisutna, sada imaju znatno veću prisutnost na globalnom tržištu. Cruising kompanije premještaju svoje brodove u nove regije koje žele razvijati kao tržišta, na taj način obogaćuju ponudu nudeći nove itinerare svojim putnicima, ali i pridonose popularizaciji krstarenja i razvoju novih luka (Peručić, 2020)

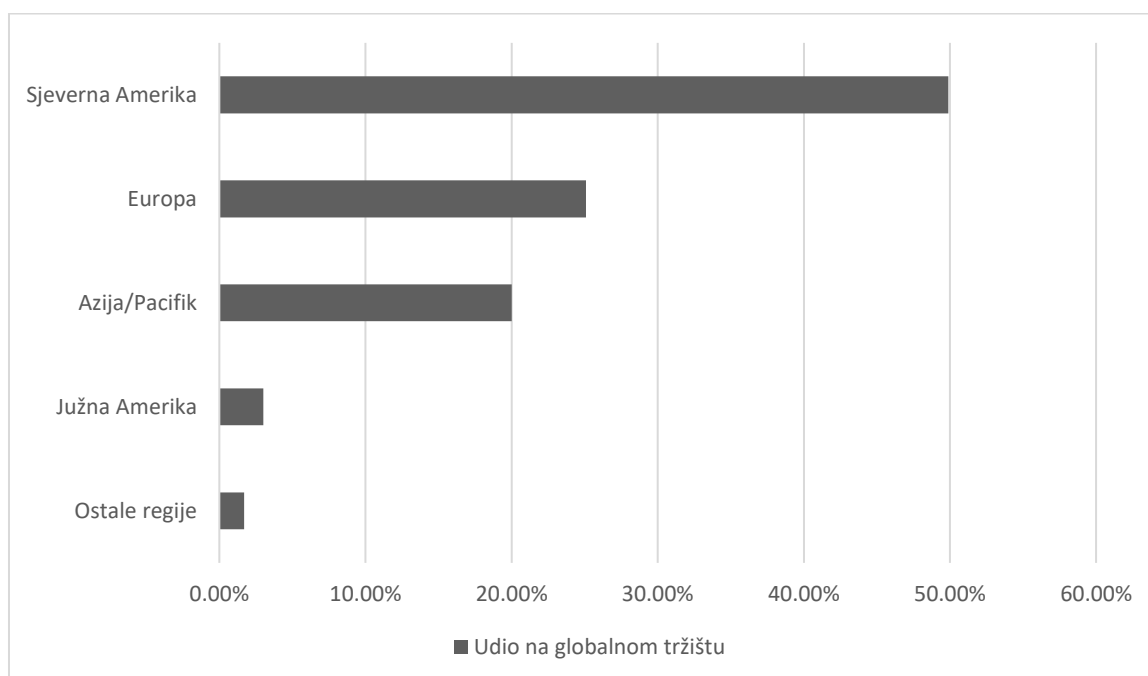
Grafikon 1: Najpoznatija svjetska područja za cruising turizam 2017. godine

Izvor: Izradila autorica prema: Peručić, D. (2020). 'ANALYSIS OF THE WORLD CRUISE INDUSTRY', DIEM, 5(1), str. 89-100. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/236765>

3.2. Najpoznatija svjetska područja 2018. godine

2017. godine zabilježen je stabilan rast cruising turizma, a u 2018. godini broj putnika je porastao na 28,5 milijuna, što predstavlja gotovo 7% više u odnosu na prethodnu godinu. Na tržištu Sjeverne Amerike boravilo je 49,9% tj. 14,2 milijuna putnika, što predstavlja povećanje od 9% u odnosu na prethodnu godinu. Karibi su, i dalje, najpopularnija turistička destinacija za cruising turizam u Sjevernoj Americi. Krstarenja na Mediteranu postaju sve popularnija, a brojka od oko 4 milijuna posjetitelja predstavlja godišnji porast od 8%. Na Europu ukupno otpada 25,1% tj. 7,1 milijuna putnika. Azijsko tržište također bilježi rast od 5% što znači da 20% putnika odabire to područje, Južna Amerika ima 3%, a na ostalim tržištima boravilo je 1,7% putnika (Pecsvary, 2019).

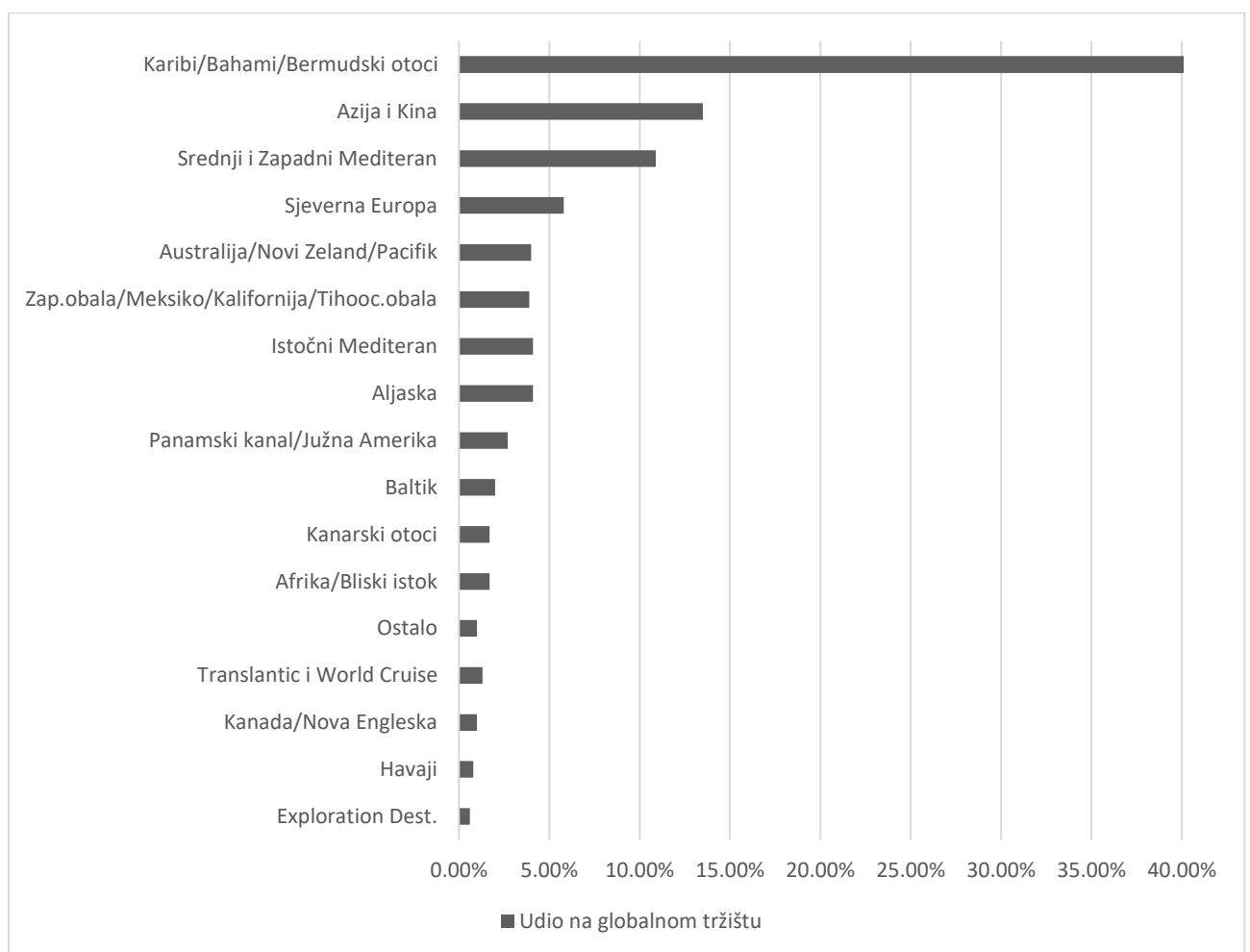

Grafikon 2: Najpoznatija svjetska područja za cruising turizam 2018. godine

Izvor: Izradila autorica prema: "Number of Global Cruise Passengers Hits 28.5 Million in 2018", dostupno na: <https://gcaptain.com/global-cruise-passengers-2018/>, pristupljeno 17. 8. 2022. godine.

3.3. Najpoznatija svjetska područja 2019. godine

Cruising turizam je i 2019. godine nastavio igrati važnu ulogu u globalnom turizmu. Broj putnika je porastao za 4,1% što ukazuje da je opet došlo do ekspanzije u odnosu na prethodnu godinu. Dakle, 2019. godine na krstarenju je bilo 29,7 milijuna putnika. Najposjećenija regija su Karibi gdje je porastao broj putnika za 6%. S druge strane, došlo je do smanjenja razmještanja brodova u Aziji i Australiji, što je dovelo do manjeg broja putnika u tim regijama nego prethodnih godina. Treću godinu zaredom došlo je do dvoznamenkastog povećanja cruising turizma na Aljasci, čak za 19%, a istočna Europa doživjela je rast od 19% (CLIA, 2020).

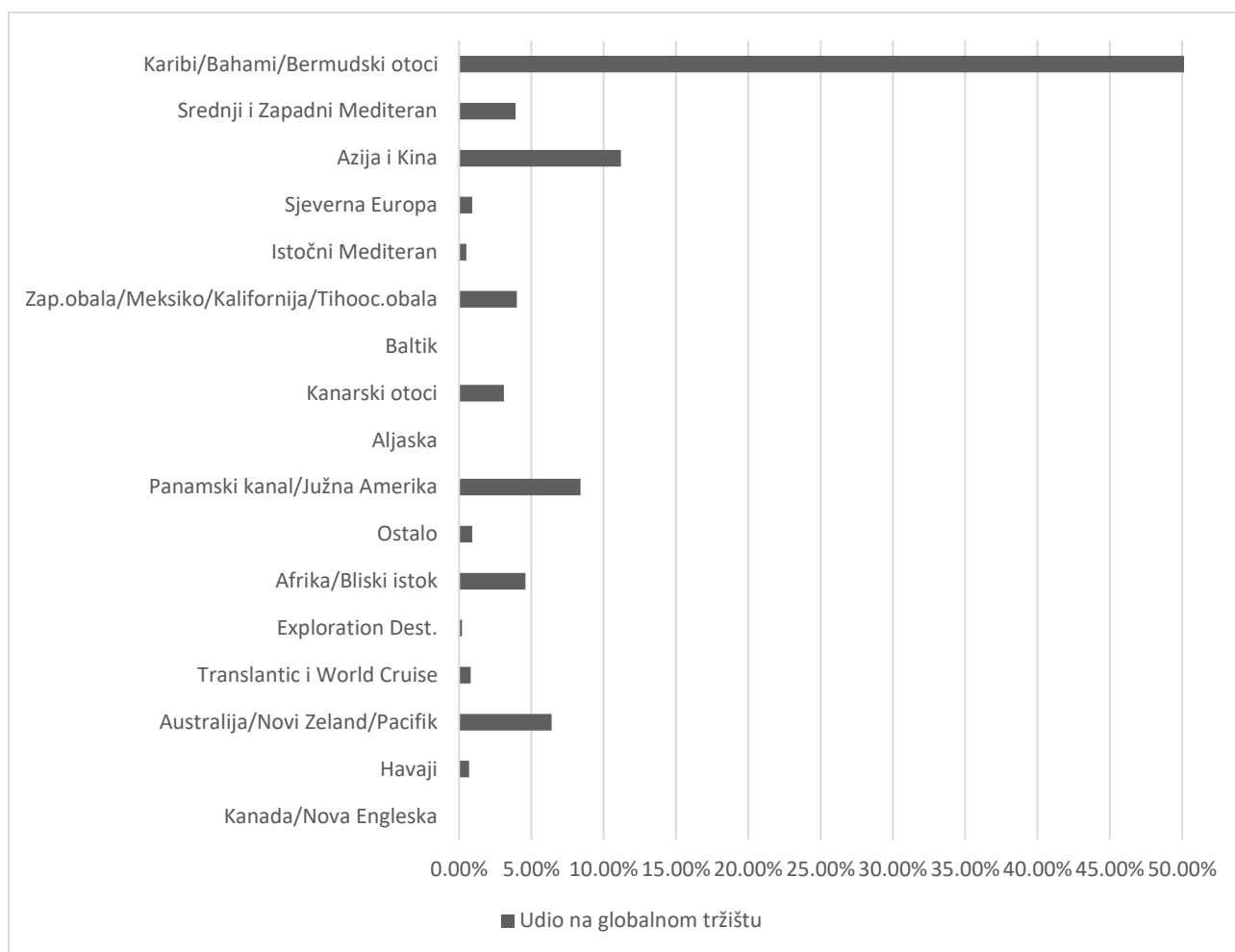
Grafikon 3: Najpoznatija svjetska područja za cruising turizam 2019. godine

Izvor: Izradila autorica prema "CLIA 2019 Global Market Report" dostupno na: <https://cruising.org/-/media/research-updates/research/2019-year-end/updated/2019-global-market-report.ashx>

3.4. Najpoznatija svjetska područja 2020. godine

Cruising turizam je posljednjih nekoliko godina doživio značajan rast, a smatralo se da će i 2020. godina donijeti porast broja putnika na krstarenjima. 2020. godine očekivan je porast broja putnika na 32 milijuna (CLIA, 2019). Međutim, s pojavom pandemije COVID-19 uzrokovane virusom SARS-CoV-2 došlo je do velikih promjena na globalnoj razini, pa tako i u cruising turizmu. Pojavom velikog broja zaraženih osoba na brodovima za krstarenje došlo je do toga da je krstarenje u potpunosti zabranjeno sredinom ožujka, a tek u srpnju 2020. godine nastavljeno je s plovidbom u dijelovima Europe, Azije i na jugu Tihog oceana (Cruise Market Watch, 2021). S obzirom na važnost cruising turizma za svjetska gospodarstva, utjecaj obustave krstarenja u 2020. godini imao je dalekosežne učinke u zajednici krstarenja, koja uključuje luke, odredišta, pružatelje usluga, turooperatore, putničke agente te stotine tisuća malih i srednjih poduzeća (CLIA, 2022).

Naime, u 2020. godini broj putnika se smanjio za 80,6% u odnosu na prethodnu godinu, što predstavlja brojku od 5,7 milijuna putnika. Gotovo sve regije doživjele su pad posjetitelja, osobito Baltik, Aljaska i Kanada/Nova Engleska koje nisu zabilježile nijedno krstarenje. Veliki pad prometa također su osjetile sljedeće regije: Srednji i Zapadni Mediteran (93%), Istočni Mediteran (98%), Sjeverna Europa (97%), Azija i Kina (84%), Havaji (82%), ostale regije (82%), Zapadna obala / Meksiko / Kalifornija / Tihooceanska obala (80%), Karibi / Bahami / Bermudski otoci (75%), itd. Regija Panamskog kanala i Južne Amerike te regija Afrike i Srednjeg Zapada suočene su sa najmanjim padom broja putnika, 40% i 48%. U nijednoj od regija nije došlo do porasta prometa ili do stagnacije. Bez obzira na pandemiju, regija Kariba, Bahama i Bermuda i dalje je uvjerljivo vodeća po broju putnika, slijede je regija Azije i Kine, zatim Panamskog kanala i Južne Amerike te regija Australije, Novog Zelanda i Pacifika. (CLIA, 2021).

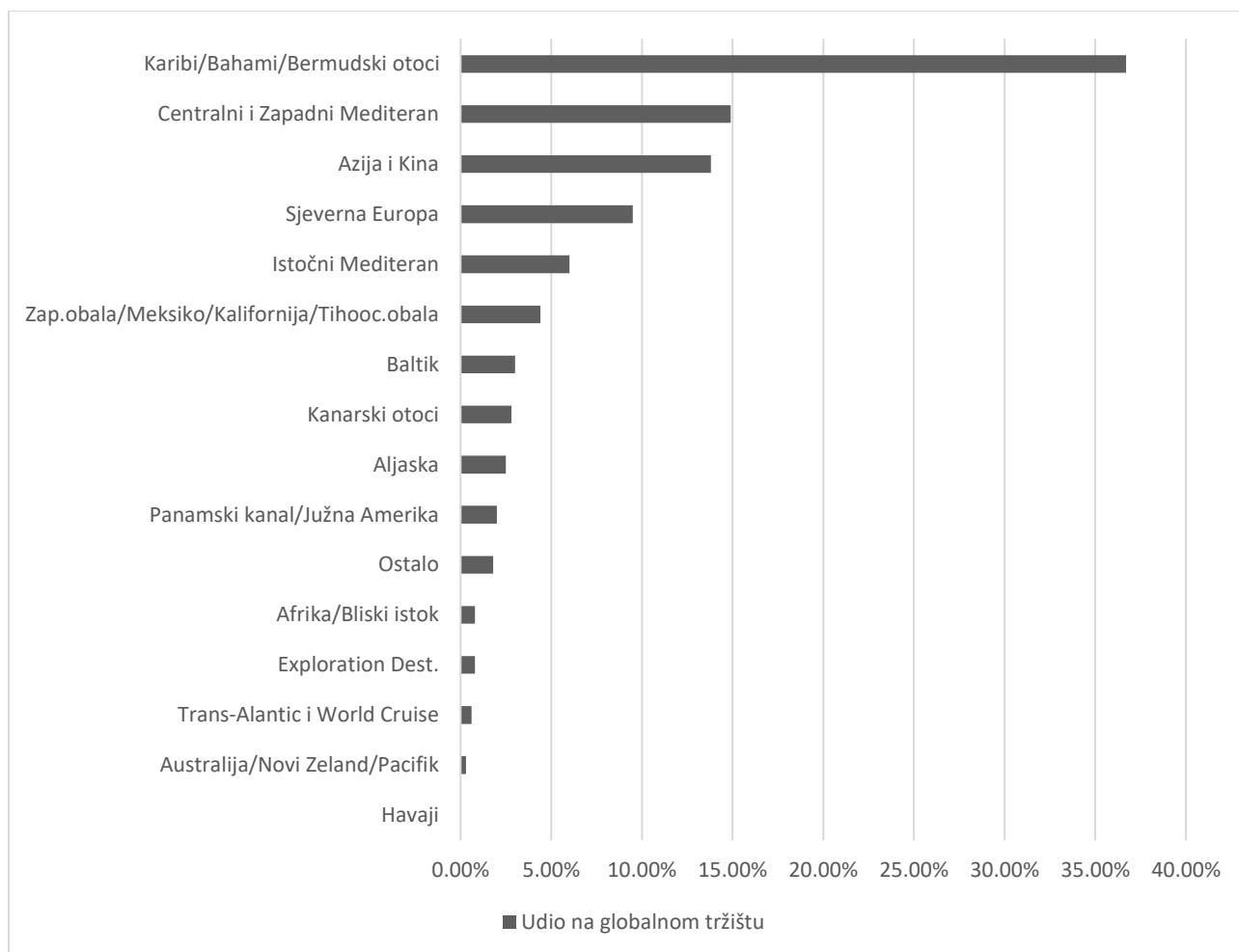
Grafikon 4: Najpoznatija svjetska područja za cruising turizam 2020. godine

Izvor: Izradila autorica prema: "CLIA 2021 Global Market Report" dostupno na: <https://cruising.org/-/media/clia-media/research/2022/2021-1r-clia-001-overview-global.ashx>

3.5. Najpoznatija svjetska područja 2021. godine

Ukupni broj putnika na krstarenjima širom svijeta smanjio se 2021. godine u odnosu na prethodnu godinu, nakon drastičnog pada 2020. godine zbog pandemije koronavirusa (Statista Research Department, 2022). Međutim, iako se globalni volumen putnika smanjio, neke regije, poput Srednjeg i Zapadnog Mediterana, Istočnog Mediterana, Sjeverne Europe te Azije zabilježile su godišnji porast putnika u 2021. godini. U ostalim regijama za cruising turizam nastavio se trend pada broja putnika, ponajviše u regiji Panamski kanal / Južna Amerika, Afrika / Srednji istok, Australija / Novi Zeland / Pacifik, a Havaje nije posjetio gotovo nijedan putnik.

Sjeverna Amerika je bila vodeće tržište za globalnu industriju krstarenja 2021. godine, a najviše putnika posjetilo je, kao i prethodnih nekoliko godina, regiju Kariba, Bahama i Bermuda (CLIA, 2021)

Grafikon 5: Najpoznatija svjetska područja za cruising turizam 2021. godine

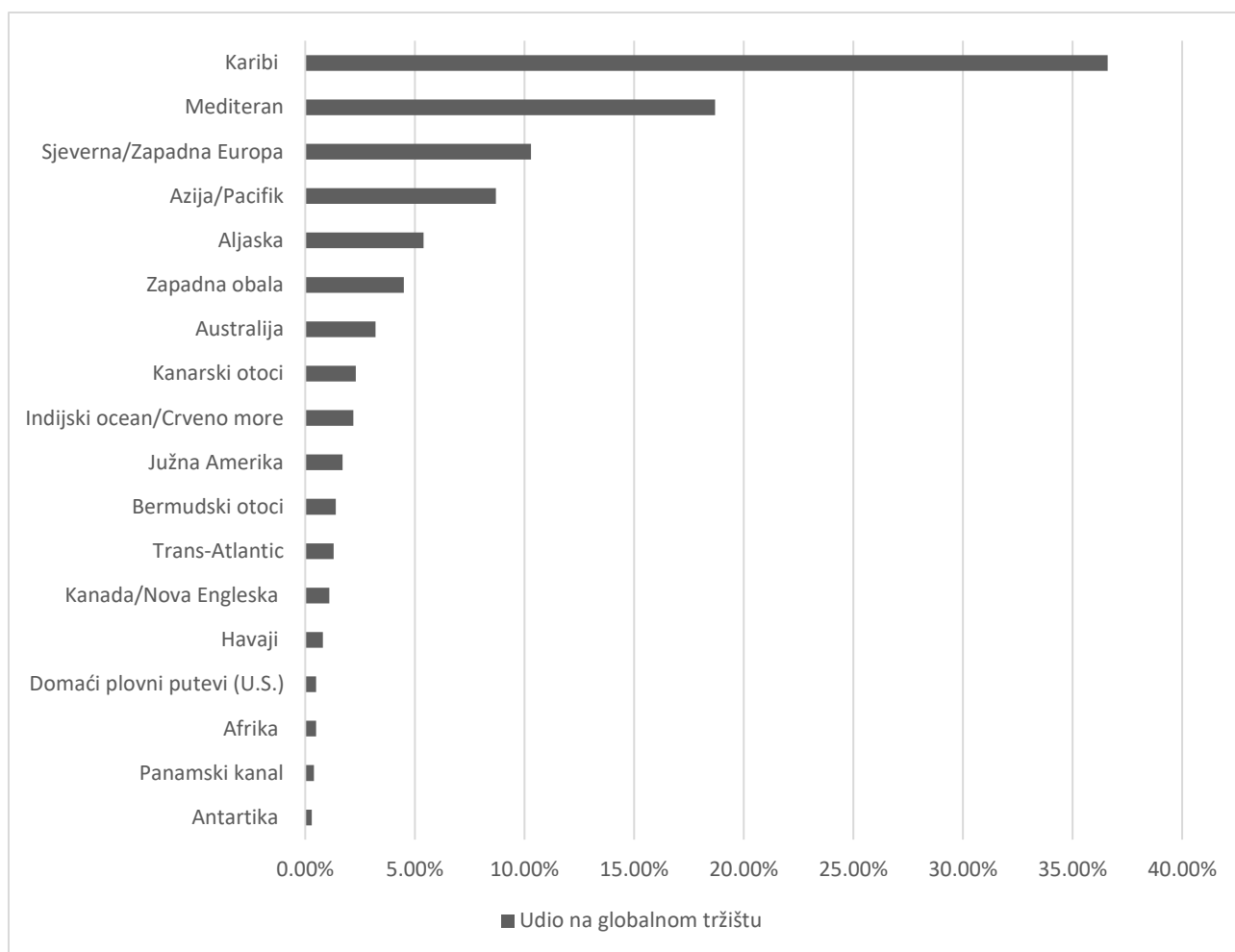
Izvor: Izradila autorica prema: "CLIA 2021 Global Market Report" dostupno na: <https://cruising.org/-/media/cliamedia/research/2022/2021-1r-clia-001-overview-global.ashx>

3.6. Najpoznatija svjetska područja 2022. godine

Industrija krstarenja dokazala je svoju otpornost tijekom svoje 50-godišnje povijesti, što je vidljivo i u odgovornom povratku aktivnostima koje su započele u srpnju 2020. godine. U osnovnoj prognozi očekivalo se da će se volumen putnika oporaviti i premašiti razinu iz 2019. godine do kraja 2023. godine. U prognozama koje su dalje od preliminarnih očekivalo se da će se volumen putnika oporaviti na 101% razine iz 2019. godine do kraja 2022. godine, tj. godinu ranije. Najlošija prognoza predviđala je povratak volumena putnika na 104% razine iz 2019. godine do kraja 2023. godine. U sva tri moguća scenarija procjenjivalo se da će se volumen putnika do kraja 2026. godine oporaviti u iznosu većem od 12% iznad razine iz 2019. godine. Između ostalog, prognoziralo se da će Sjeverna Amerika ostati najveće emitivno tržište te da će i ostala tržišta brzo rasti, a pritom će Karibi još uvijek biti najpopularnija destinacija za krstarenje (CLIA, 2021).

Do lipnja 2022. godine industrija krstarenja vratila se na razine prije pandemije. S rastućom flotom, mnoga tržišta će doživjeti rast, iako će većina prometa ostati koncentrirana u najpopularnijim regijama. Prema Godišnjem izvješću o industriji krstarenja za 2022. godinu (Cruise Industry News Annual Report) Karibi, Mediteran, Sjeverna Europa, Aljaska i Zapadna obala bilježe snažne brojke, s projiciranim kapacitetima koji dosežu vrhunce svih vremena (Cruise Industry News, 2022).

Karibi su i dalje najposjećenija regija za krstarenje sa tržišnim udjelom od 36,60%, slijedi ih Mediteran sa udjelom od 18,70%, zatim Sjeverna i Zapadna Europa sa 10,30% itd. Uspoređujući 2022. godinu sa 2021. godinom može se primjetiti da je zastupljenost regija na globalnom tržištu poprilično slična u većini regija. Male oscilacije mogu se primjetiti u regiji Aljaska koja ima dvostruko veći udio na globalnom tržištu nego prethodne godine. Također, Australija je nakon dvogodišnje pauze, kao jedno od posljednjih ključnih tržišta, nastavila pružati svoje usluge u svrhu cruising turizma.

Grafikon 6: Najpoznatija svjetska područja za cruising turizam u prvoj polovici 2022. godine

Izvor: Izradila autorica prema: "2022 Cruise Industry News Annual Report" dostupno na: <https://www.cruiseindustrynews.com/flip/2022annual/mobile/index.html#p=1>

4. POVIJESNI RAZVOJ CRUISING TURIZMA

Globalno tržište cruisinga karakteriziraju konstantne promjene u ponudi i potražnji te dinamika, posebice od 1980-ih do danas (Peručić, 2013). Međutim, počeci cruising industrije vezani su za 19. stoljeće kada se krstarenje smatralo dosadnim načinom putovanja brodom koje je dostupno samo putnicima visoke platežne moći (Peručić, 2013; Pecsvary, 2019). Tijekom vremena krstarenja su postala plovidba morem prvenstveno zbog zabave ili zadovoljstva.

Povijesni razvoj cruising turizma može se podijeliti na četiri razdoblja. Prvo razdoblje trajalo je od sredine 19. stoljeća do početka Prvog svjetskog rata, drugo je karakteristično za razdoblje između dva rata, treće razdoblje je od završetka Drugog svjetskog rata do 1970-ih, a posljednje razdoblje je od 1970-ih godina do danas (Peručić, 2013).

1818. godine organizirana je preookeanska plovidba s flotom jedrenjaka od strane brodarskog udruženja Black Ball Line, prevozili su se putnici, određeni tereti i poštanske pošiljke (Pecsvary, 2019). Međutim, počeci efikasne plovidbe preko oceana su povezani uz otkriće parobroda jer tada plovidba više nije ovisila o snazi vjetrova i vremenskim prilikama. Prvi koji je krenuo na takvo putovanje je britanski parobrod „Sirius” koji je krenuo iz irske luke Cork sa 40 putnika, a nakon 18 dana stigao je u New York. Smatra se da je sredinom 19. stoljeća došlo do prvih krstarenja iz radoznalosti i želje za upoznavanjem novih destinacija, ali to se ne može tvrditi sa sigurnošću zbog nedostatka podataka (Peručić, 2013). Na ovakav zaključak upućuju informacije o iskustvima Charlesa Dickensa i Williama Thackeraya, slavni pisaca, čija su putovanja bila motivirana željom da osjete putovanje, a ne samo prijevozom do krajnjeg odredišta (Pecsvary, 2019).

Prvo razdoblje razvoja cruising turizma započelo je prvim oglasom o krstarenju iz radoznalosti, od grada Stromnessa u Škotskoj, preko Islanda i Farskih otoka, koji je objavljen 1835. godine u prvom izdanju novina Shetland Journal. Vlasnik novina je dvije godine nakon osnovao kompaniju P&O, a zatim još jednu kompaniju imena British and North American Royal Mail Steam Packet Company. Objekti tvrtke sada su dio grupacije Carnival, tržišnog lidera u cruising industriji (Peručić, 2013).

Preookeanska putovanja, većinom iseljenika iz Europe u Ameriku, obilježila su promatrano razdoblje. Zajedno s iseljenicima, povećao se i broj putnika koji putuju preko oceana brodovima. Budući je brod služio samo za prijevoz putnika do finalne destinacije, ta putovanja nisu doprinijela razvoju modernih krstarenja. Najvažnija karakteristika tadašnjih brodova bila je

njihova brzina, nauštrb udobnosti i prostranosti unutrašnjosti brodova. Putnicima je cilj bio stići na destinaciju što prije, a ne provoditi dodatno vrijeme na brodu (Peručić, 2013).

S vremenom je glavna briga brodara postala udobnost putnika prve klase i organizacija prostora za zajedničko korištenje. „Olympic“ je prvi takav brod, a porinut je 1911. godine. Ovaj brod definirao je početak nove ere u pomorskom prijevozu. Nedugo zatim je porinut „Titanik“ koji je doživio brodolom u svojoj prvoj plovidbi i tako postao najprepoznatljiviji putnički brod u povijesti. Nadalje, brodovi su postajali sve luksuzniji i veći, a kompanije su počele organizirati izlete kojima je svrha bila razgledavanje. Bez obzira na navedeno, krstarenja u ovom razdoblju ne mogu se usporediti s modernim krstarenjima (Peručić, 2013).

Za drugo razdoblje karakteristična su tzv. "booze-krstarenja" na koja su putnici odlazili kako bi mogli slobodno konzumirati alkoholna pića koja su bila zakonom zabranjena u njihovim zemljama, a brodovi su bili registrirani pod zastavama zemalja u kojima je bilo dopušteno konzumiranje alkohola (Peručić, 2013; Pecsvary, 2019). Nadalje, krenuo je razvoj većih i suvremenijih brodova u Americi i Europi. Tijekom Drugog svjetskog rata došlo je do prekida razvoja krstarenja, a brodovi su se većinom koristili za prijevoz vojske (Pecsvary, 2019).

Treće razdoblje, razdoblje od Drugog svjetskog rata do 1970-ih godina obilježeno je ponovnim buđenjem pomorskih krstarenja većinom zbog sve veće potražnje za putovanjima stanovnika iz SAD-a u Europu. Razvojem zračnog prometa 1960-ih godina dolazi do značajnijih promjena na tržištu cruisinga, prvenstveno zbog drastičnog pada potražnje za pomorskim prijevozom. Slijedom toga, cruising turizam počeo se razvijati kao oblik turističke ponude, a ciljano tržište predstavljali su putnici kojima je motiv putovanja bio odmor (Peručić, 2013). Početkom modernog krstarenja može se smatrati porinuće broda „Oceanic“ 1965. godine, prvog broda koji je izgrađen isključivo za krstarenja po Sjevernoj Americi. (Peručić, 2013).

Pomorska krstarenja razvila su se kao oblik turističke ponude uz presudnu važnost Sjedinjenih Američkih Država. Kretanja na ovom tržištu imala su značajan utjecaj na svjetsko tržište cruisinga. Konceptija cruisinga dogodila se sredinom 70-ih godina 20. stoljeća kada su krstarenja prestala biti dosadna putovanja brodom namijenjena isključivo putnicima starije životne dobi i visoke platežne moći te postala putovanja koja se smatraju specifičnim oblikom turističke ponude namijenjena svim vrstama potrošača koji su željni odmora i zabave na brodu (Peručić, 2013). Prema Hobsonu „Brod je ploveći hotel – destinacija s mnoštvom raznovrsnih sadržaja“ (Peručić, 2013).

Dakle, moderna krstarenja kakva poznajemo danas u Sjedinjenim Američkim Državama razvila su se krajem 1960-ih godina, a doživjela su dinamičan porast od 1980-ih godina, dok su u Europi postala popularna tek 1990-ih godina zbog određenih ekonomskih, socijalnih, geografskih i povijesnih obilježja regije. Broj putnika na krstarenjima iznosio je 500 000 putnika 1970. godine, dok je 1980. godine iznosio 1,4 milijuna što predstavlja porast od 190% (Peručić, 2013).

5. UTJECAJ COVIDA NA CRUISING TURIZAM

5.1. Početak pandemije

Tijekom pandemije COVID-19 brodovi za krstarenje postali su savršeno mjesto za napredovanje i širenje virusa. Ključni čimbenici koji tome pogoduju su uske, bliske prostorije na brodu te populacija putnika i posade iz različitih zemalja i s različitim razinama imuniteta. Epidemije koje su izbile na različitim brodovima za krstarenje dovode u opasnost cjelokupnu industriju jer su tvrtke poput Royal Caribbean i Carnival prisiljene otkazivati putovanja i prilagođavati itinerare (Laskowski, 2020).

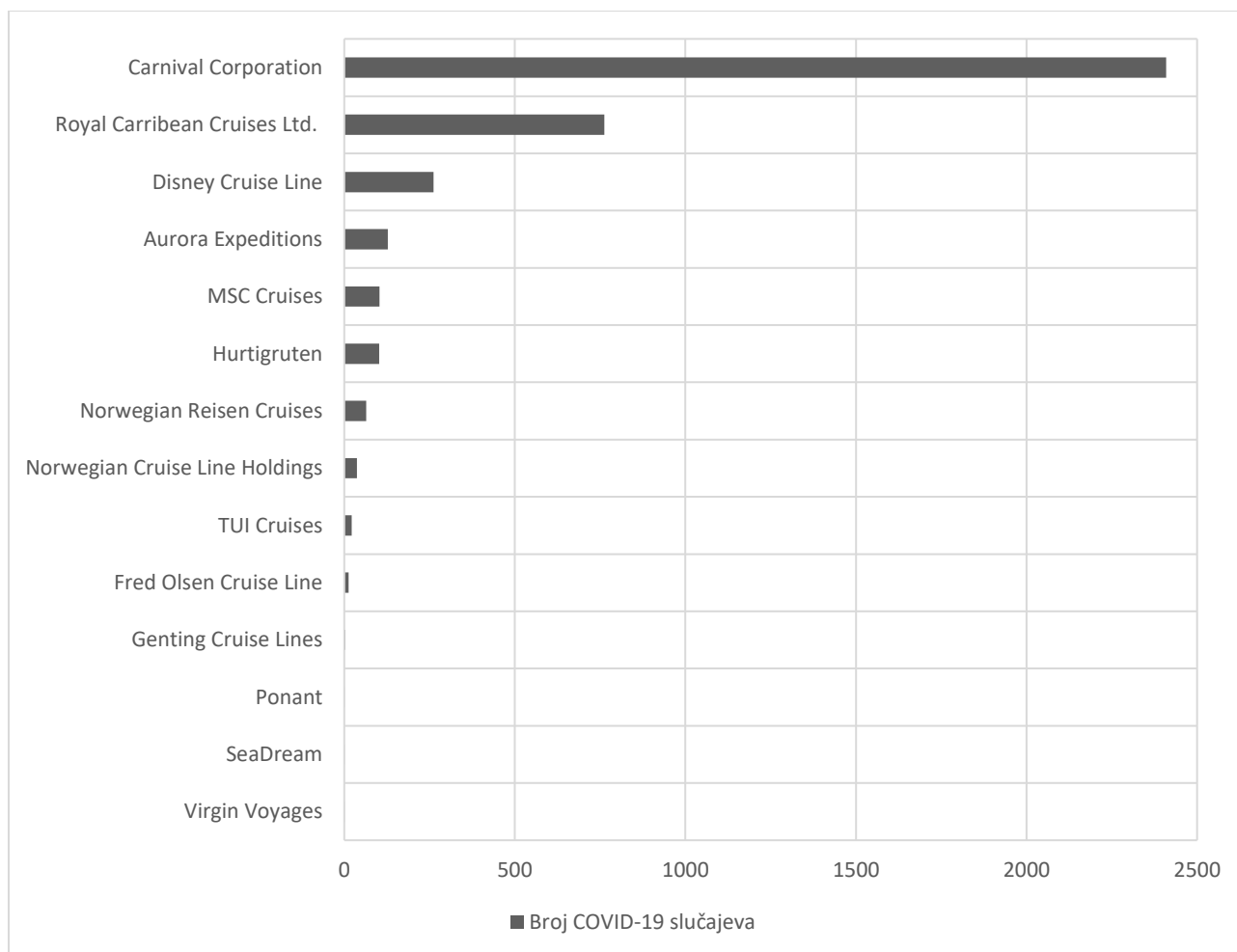
Na početku pandemije COVID-19 brod za krstarenje „Diamond Princess” postao je središte najveće epidemije izvan izvornog epicentra u Kini. Posljedice ove epidemije bile su tragične, 712 zaraženih putnika i 14 mrtvih (Abubakr Muritala et al., 2022). Prema Christopheru Mulleru, stručnjaku za turističku industriju, situacija koja se dogodila na brodu Diamond Princess je rezultat zadržavanja ljudi na brodu. Muller smatra da je bolje rješenje otići u najbližu luku čim se pojavi infekcija, maknuti sve ljude s broda i javno dezinficirati brod. Kada su ljudi pušteni na kopno manja je mogućnost da se zaraze nego kada su svi zajedno na brodu (Laskowski, 2020). Slijedom toga, naknadne epidemije zahvatile su više od trećine aktivnih brodova u globalnoj industriji cruisinga, te tako postale vijest koja je privukla pozornost javnosti i dominirala glavnim vijestima i društvenim mrežama (Abubakr Muritala et al., 2022).

U mnogim sektorima svjetskog gospodarstva došlo je do poremećaja, a turizam je bio jedan od najteže pogođenih sektora zbog zatvaranja nacionalnih granica i smanjenja putovanja na globalnoj razini. Cruising turizam posebno je bio pogođen zbog izbijanja COVID-19 epidemije na nekoliko krstarenja u ranoj fazi što je rezultiralo zaustavljanjem plovidbe brodova zbog zatvaranja luka i privremenim zabranama za krstarenja u nekim državama. Nadalje, neki putnici pri povratku s krstarenja pridonijeli su širenju virusa u svojim matičnim zemljama. Na primjer, između veljače i ožujka 2020. godine oko 17% potvrđenih slučajeva u Sjedinjenim Američkim Državama bilo je povezano s krstarenjima (Abubakr Muritala et al., 2022).

Službeni i neslužbeni podaci pokazuju da je do listopada 2020. godine bilo najmanje 3908 potvrđenih slučajeva COVID-19 i 111 potvrđenih smrtnih slučajeva povezanih s više od 102 izbijanja COVID-19 koja su uključivala najmanje 124 kruzera (Abubakr Muritala et al., 2022).

Grafikon 7 prikazuje broj COVID-19 slučajeva na krstarenjima prema najpoznatijim cruising kompanijama, te dokazuje činjenicu da su mnoge kompanije imale epidemije na svojim

brodovima, uključujući Carnival Corporation, Royal Caribbean i Norwegian Cruise Line. Navedene tri kompanije su najveće u cruising industriji i čine 80% kapaciteta putnika (Papathanasis, 2017).

Grafikon 7: Broj COVID-19 slučajeva na krstarenjima po kompanijama 2020. godine

Izvor: Izradila autorica prema: miamiherald.com/covid-cruises ažurirano 02.10.2020.

Dakle, ukupan broj zaraženih osoba na krstarenjima do veljače 2020. godine iznosio je 3908, od čega 1771 putnik, a 1779 članova posade. Smrtnih slučajeva bilo je 111.

Cruising je bio najspominjaniji podsektor turizma u medijima u ranom razdoblju pandemije jer su mediji izvještavali o svim žarištima COVID-19. Velika medijska pozornost cruising industriji kao žarištu imala je veliki utjecaj na putnike, njihovu percepciju krstarenja i buduće ponašanje.

5.2. Tijek pandemije tijekom 2021. godine

Krstarenja su nastavljena prije nešto više od godine dana, kada je brod „Celebrity Edge“ tvrtke Celebrity Cruises predvodio ponovno pokretanje industrije nakon što je dobio odobrenje od Centra za kontrolu i prevenciju bolesti da isplovi s putnicima 26. lipnja 2021. godine. Postavlja se pitanje gdje stoji industrija nakon što je mjesecima ubrzavala operacije dok se suočavala s promjenjivim protokolima i slučajevima (Hines i Diller, 2022)?

Početakom 2021. godine mnoge tvrtke, vlade i agencije za putovanja predviđale su snažniji oporavak tržišta krstarenja, no nažalost to nije bio slučaj. Pandemija se pokazala iznimno nepredvidivom, a mnoge destinacije za krstarenje ušle su u drugu ili treću karantenu tijekom 2021. godine zbog globalnog porasta slučajeva zaraze (Nilson, 2022).

Iako je industrija krstarenja doživjela povećanje broja putnika od 96% na godišnjoj razini, dosegnuvši 13,9 milijuna još uvijek se nije mogla usporediti s razinama prije pandemije, tj. s 2019. godinom kada je na krstarenjima bilo 29,7 milijuna putnika. Globalna potrošnja na 60 glavnih tržišta za krstarenje porasla je za 65% na godišnjoj razini rezultirajući prihodima od 19,4 milijarde dolara. Unatoč tome, prihodi još uvijek nisu bili ni približni razini iz 2019. godine kada su iznosili 29,8 milijardi dolara (Nilson, 2022).

Kompanije su između 2019. i 2021. godine povlačile svoje brodove kako bi smanjile troškove. S obzirom na činjenicu da su brodovi za krstarenje najskuplja imovina, ova praksa je za neke tvrtke bila nužna kako bi opstale (Nilson, 2022).

Tijekom 2021. godine važnost sigurnosnih protokola za COVID-19 na kruzerima nikada nije bila kritičnija. Postojala je visoka potražnja potrošača za primanjem informacije o COVID-19 inicijativama. Dakle, potrošači su zahtijevali znatnu razinu komunikacije od pružatelja usluga krstarenja kako bi se osjećali sigurnije. Mnogi putnici rezervirali su svoja putovanja direktno kod operatera, a ne putem posrednika, kao što je to prije većinom bio slučaj (Nilson, 2022).

5.3. Oporavak cruising turizma

Većina stručnjaka uključenih u industriju krstarenja vidjela je 2022. godinu kao godinu tranzicije, a 2023. godinu kao godinu kada bi tržište turizma trebalo biti u boljem stanju nego ikad prije. Također, 2023. godine očekuje se otvaranje MSC-ovog terminala PortMiami, najvećeg u Sjevernoj Americi. Terminal će moći sidriti tri broda istovremeno (Leppert, 2022).

U ožujku 2022. godine nisu svi brodovi za krstarenje bili ponovno u funkciji, primjerice, dio flote MSC Cruises, Norwegian Cruise Line i svi brendovi Carnival Corporation-a (Leppert, 2022).

U 2022. godini ukupno trideset jedan novi brod izlazi na tržište, od toga dvadeset pet preoceanskih brodova za krstarenja i ekspedicije te šest obalnih brodova za službu Sjedinjenim Američkim Državama i Norveškoj. Novi najveći svjetski brod za krstarenje „Wonder of the Seas” tvrtke Royal Caribbean ušao je u promet u ožujku. Prethodno namijenjen kineskom tržištu, brod sa 5448 gostiju ušao je u službu u Sjevernoj Americi, nudeći niz krstarenja na Karibima i Bahamima (Cruise Industry News, 2022).

Krstarenje je privlačnijim činilo smanjenje ograničenja vezanih uz COVID-19 na brodu. Gotovo sve linije su do ožujka već ukinule ili planirale ukinuti obavezu nošenja maske na brodovima, a tada se također nazirao kraj zahtjeva za cijepljenjem (Leppert, 2022).

U lipnju 2022. godine industrija krstarenja napokon se vratila na razine prije pandemije. Prema Godišnjem izvješću o industriji krstarenja za 2022. godinu (Cruise Industry News Annual Report) Karibi, Mediteran, Sjeverna Europa, Aljaska i Zapadna obala bilježe snažne brojke, s projiciranim kapacitetima koji dosežu vrhunce svih vremena. Također, prema posljednjem izdanju izvješća „Cruise Ships in Service Report” gotovo 90% flote za krstarenje je ponovno u prometu. Nakon dvogodišnje pauze, Australija je, kao jedno od posljednjih ključnih tržišta, krajem svibnja, nastavila pružati svoje usluge u svrhu cruising turizma (Cruise Industry News, 2022).

Postavlja se pitanje vraća li se cruising industrija natrag, a odgovor je da se, nakon više od dvije godine negativnog utjecaja pandemije, stvari polako vraćaju u normalu. Većina cruising kompanija ima optimističan pogled na budućnost, vide obećavajući rast i stabilan uspon industrije (Hines i Diller, 2022).

Sve više brodova je u vodi, razine kapaciteta rastu, rezervacije rastu, a protokoli COVID-19 polako popuštaju. Predsjednica i izvršna direktorica „Cruise Lines International Association”

Kelly Craighead izjavila je da je oko deset milijuna ljudi plovilo diljem svijeta otkad je krstarenje nastavljeno, a namjera za krstarenjem među putnicima koji su već krstarili i koji žele krstariti je po prvi put veća nego što je bila prije pandemije (Hines i Diller, 2022).

Putnici na krstarenjima moraju odlučiti o svojoj razini udobnosti u smislu COVID-a. Centar za kontrolu i prevenciju bolesti (CDC) ostavlja cruising kompanijama odluku o tome hoće li se osjećati ugodno ukrcati putnike na brod na bilo koje razdoblje. Također, Centar za kontrolu i prevenciju bolesti je, nakon dvije godine upozoravanja putnika na opasnost zaraze na krstarenjima, odustao od procjene rizika krstarenja (Hines i Diller).

Za neke cruising linije rezervacije su u porastu, međutim na određene su negativno utjecali događaji poput porasta zaraze omikronom te sukob Rusije i Ukrajine. U izvješću o prihodima u svibnju, Carnival Corporation je izvjestila da je popunjenost njenih brodova bila 69% u drugom tromjesečju u odnosu na 54% u prvom tromjesečju. Nadalje, u drugom tromjesečju 74% flote je ponovno u funkciji što predstavlja rast od 14 postotnih poena u odnosu na prvo tromjesečje. Broj rezervacija za buduća krstarenja također je bio dvostruko veći u drugom nego prvom tromjesečju (Hines i Diller, 2022).

Sredinom kolovoza Carnival Cruise Line najavio je da će u rujnu ukinuti zahtjeve za cjepivom za mnoga krstarenja. Prije je postojao velik broj putnika koji se nisu mogli ukrcati na brodove jer nisu cijepljeni. Trenutno Carnival zahtijeva od putnika da dobiju izuzeće "ograničeno na mali broj gostiju", ali taj zahtjev će biti ukinut za mnoga putovanja u rujnu. Slijedom toga, doći će do povećane potražnje za cruising turizmom. Druge velike kompanije, također su odlučile zaželjeti dobrodošlicu svim putnicima bez obzira na status cijepljenja, ali i ukinuti pravilo testiranja za cijepljene putnike (Diller, 2022).

Neke velike kompanije su nakon najave promjene pravila u vezi s COVID-om doživjele značajan rast rezervacija. Carnival je, primjerice, 15. kolovoza 2022. godine zabilježio dvostruko veći broj rezervacija nego ekvivalentnog dana 2019. godine. Počevši od 6. rujna, linija više neće zahtijevati da necijepljeni putnici dobiju izuzeće za plovidbu kraću od šesnaest noći, a cijepljeni putnici neće morati napraviti test na COVID-19 prije putovanja, uz neke iznimke. Ipak, Centri za kontrolu i prevenciju bolesti i dalje preporučuju putnicima da se cijepu protiv COVID-a te testiraju prije i nakon krstarenja (Diller, 2022).

Postoji mogućnost da povećana potražnja za krstarenjima dovede do rasta cijena zbog smanjenja zaliha te da kapaciteti brodova postanu oskudniji, posebice kada je riječ o

putovanjima za praznike. Osim toga, brodovi bi mogli biti pretrpaniji, što bi moglo promijeniti iskustvo putnika na brodu, ali u negativnom smislu (Diller, 2022).

U slučaju da putnik dobije COVID-19 na brodu, potrebno je izolirati ga od ostalih putnika, a ostatak ovisi o kompaniji s kojom putnik putuje. Jedna od kompanija imena „Holland America Line“ putnicima koji se zaraze na brodu osigurava niz pisanih uputa, uključujući sve zahtjeve za izolaciju, simptome za praćenje zdravlja te simptome zbog kojih je nužno odmah nazvati medicinski centar. Putnicima je na raspolaganju besplatan internet, širok izbor filmova i opcija usluge u sobi sa svih jeloavnika na brodu. Također, putnici dobivaju puni kredit za buduće krstarenje kako bi nadoknadili sve dane koje su propustili boravkom u izolaciji, a u slučaju potrebe izolacije na kopnu putnicima su plaćeni troškovi hotela i hrane (Hines i Diller, 2022).

Slučajevi zaraze COVID-19 i dalje se javljaju na brodovima. Plovila koja sudjeluju u CDC-ovom dobrovoljnom programu za smanjenje rizika od bolesti COVID-19 i dalje moraju prijavljivati zdravstvenim ustanovama broj slučajeva na brodu. S tim brojevima, CDC redovito ažurira svoju tablicu u kojoj se prikazuje status cijepljenja broda, je li brod pod istragom agencije za COVID-19 i koje zdravstvene mjere se poduzimaju na brodu (Hines i Diller, 2022).

Protokoli koji su na snazi na većini brodova, primjerice zahtjevi za cjepljenjem, apsolutno su uspješni učiniti brodove za krstarenje sigurnijima. Bez obzira na uspješnost protokola, CDC ostaje posvećen suradnji s industrijom krstarenja kako bi se širenje zaraze svelo na najmanju moguću mjeru (Hines i Diller, 2022).

6. POZITIVNI I NEGATIVNI UČINCI CRUISING TURIZMA

Cruising turizam obuhvaća sva četiri obilježja turizma – smještaj, transport, zanimljivosti i touroperatore, što ga čini glavnim konkurentom stacionarnom turizmu. Udjel sektora cruising turizma na globalnoj razini turizma iznosi 1,6% od ukupnog broja turista ili 1,9% od ukupnog broja noćenja, ali prihodi cruising kompanija predstavljaju 3% ukupnih prihoda od turizma. Prema World Travel and Tourism Council, putnici na krstarenjima potroše 30% manje nego stacionarni turisti (Benić, 2011).

Industrija cruising turizma ima višestruki utjecaj na destinacije i regije. Može se govoriti o ekološkim, ekonomskim, socijalnim, političkim i tehnološkim utjecajima. Ovaj oblik turizma generira mnogo pozitivnih, ali i negativnih učinaka na destinaciju i lokalno stanovništvo. Gospodarski učinci su najvažniji i nedvojbeno doprinose ekonomskom razvoju regije i države te se razlikuju od države do države. Međutim, ne smiju se zanemariti ni negativni učinci na okoliš, kulturu, boravak stacioniranih turista, život lokalnog stanovništva, imidž turističke destinacije i slično (Peručić, 2013).

6.1. Utjecaj cruising turizma na destinaciju s gledišta društva

Cruising turizam ima specifičniji utjecaj na društvo od stacionarnih turista ponajviše zbog različitog ponašanja turista, ali i njihovih različitih potreba (Benić, 2011). Povećani broj turista s kruzera na jedan dan ili samo nekoliko sati predstavlja ne samo povećan promet u lukama, već i povećan promet i potrošnju turista u cijelom gradu i regiji što se ostvaruje posjetom znamenitostima, kupnjom hrane i pića, izleta i slično (Peručić, 2013). Također, veći volumen turista zahtijeva veći broj zaposlenih u uslužnim zanimanjima, primjerice, turistički vodiči, prodavači, vozači, itd. Nužna je i povećana aktivnost policije u prometu i u osiguranju putnika jer velike mase ljudi privlače kriminal, pa može doći do nekih zabranjenih aktivnosti. Krstarenja se često vežu uz širenja gastro oboljenja. Iako ih kruzери nastoje suzbiti različitim mjerama i izolacijom putnika, nekad to nije moguće zbog neposlušnosti putnika. Povećava se i broj medicinskih intervencija, što povećava aktivnosti medicinskih službi. Masovno otvaranje suvenirnica također je uzrokovano povećanom potražnjom putnika s kruzera (Benić, 2011).

Problem predstavlja brojčani odnos putnika s kruzera prema lokalnom stanovništvu. Puno veći broj putnika s kruzera negativno utječe na zadovoljstvo putnika destinacijom koje proizlazi iz pogrešnog odnosa lokalnog stanovništva prema putnicima. Nadalje, prevelik broj putnika dovodi do velikih gužvi u destinacijama. Posljedice se reflektiraju na različite djelatnosti u gospodarstvu i opće funkcioniranje grada ili regije (Benić, 2011).

Nekontrolirani razvoj cruising turizma može ostaviti negativne posljedice na stacionarni turizam što posebno dolazi do izražaja u najpoznatijim regijama za cruising. Dolazi do gužva u lukama ticanja u koje uplovljava više velikih brodova za krstarenje, narušena je atraktivnost boravka i destinaciji te kvaliteta boravka stacionarnim gostima. Karibi se, kao jedna od najpoznatijih cruising regija, godinama suočavaju s ovim problemima, a u posljednje vrijeme to je slučaj i u nekim mediteranskim područjima (Peručić, 2013). Naposljetku, velika količina brodova za krstarenje narušava imidž destinacije i smanjuje potražnju za njom od strane stacionarnih turista (Peručić, 2013).

6.2. Utjecaj cruising turizma na destinaciju s gledišta gospodarstva

Cjelokupni turizam, pa tako i cruising turizam često se koriste kao mehanizam razvoja i obnove gospodarstva neke zemlje ili regije. Međutim, krstarenja kao ni turizam ne predstavljaju stabilan izvor prihoda i ovise o mnogo faktora kao što su:

- Potražnja za krstarenjima koja ovisi o političkim utjecajima, utjecajima okoline, vremenskim uvjetima i slično
- Sezonalnost koja znatno utječe na investicije i vrstu poslova koji su većinom nesigurni i slabije plaćeni
- Elastičnost cijena i prihoda koja je manje izražena u crusing turizmu nego stacionarnom turizmu, te je manje osjetljiva na promjene u dohotku putnika i promjene cijena proizvoda

Cruising turizam godišnje generira približno 18 mlrd. USD u troškovima putnika, a prihodi koje ostvaruje mogu se podijeliti na izravne, neizravne i inducirane prihode. Izravni prihodi su povezani s prodavačima dobara i usluga direktno putnicima, posadi ili brodovima za krstarenje. Prihodi od brodova su lučke pristojbe, troškovi i naknade, održavanje, voda, gorivo i slično.

Putnici troše najviše na prijevoz, kupnju suvenira, nakita, izleta, hrane ili pića. Posada troši slično kao i putnici, ali najviše na usluge prijevoza, kupnju elektronike, hrane i pića. Neizravni prihodi za gospodarstvo cruising destinacija povezani su uz potrošnju dobara i usluga touroperatora, dobavljača ili agencija koji pružaju usluge brodovima na krstarenjima. Naprimjer: agencije koje iznajmljuju putnicima autobuse moraju kupiti gorivo, platiti struju i vodu u uredima, koristiti usluge čišćenja i osiguranja i slično. Naposljetku, inducirani prihodi su otprilike proporcionalni ostvarenju izravnih i neizravnih prihoda. Svi prihodi i učinci cruising turizma na gospodarstvo destinacije promatraju se putem različitih ekonomskih pokazatelja i podataka (Benić, 2011).

Naime, u Europi su, uz prihode od potrošnje cruising kompanija, putnika, posade te ostalih prihoda koje ostvaruju industrije u sektorima povezanim s cruising industrijom, iznimno važni i prihodi od izgradnje kruzera. Izgradnja brodova, održavanje i preuređivanje postojećih donosi jako visoke prihode. Od europskih zemalja najveće gospodarske učinke od cruising turizma ostvaruju Italija, zatim Velika Britanija, Njemačka, Španjolska i Francuska. Ovih pet zemalja ostvaruje čak 80% ukupnih prihoda, 80% radnih mjesta i 85% svih naknada za zaposlenike (Peručić, 2013).

Većinom se utjecaj cruising turizma na gospodarstvo promatra na pozitivan način, no postoji i niz negativnih utjecaja kao što su: inflacija i rast cijena nekretnina, uvoz roba, ograničen povrat u investicijama zbog sezonalnosti, dodatni troškovi vlastima, potencijalna ovisnost ekonomije o cruising turizmu te mogućnost zapostavljanja drugih djelatnosti (Benić, 2011).

6.3. Utjecaj cruising turizma na destinaciju s gledišta okoliša

Utjecaji turizma na okoliš mogu biti izravni ili neizravni, pozitivni i negativni. Uz turizam se najčešće vežu negativni utjecaji, ali ipak postoje i oni pozitivni. To su: zaštita spomenika i plaža, stvaranje parkova prirode i nacionalnih parkova, održavanje šuma i slično. Negativnim utjecajima smatraju se uništena vegetacija, uništavanje šuma, lov i ribolov i slično (Benić, 2011).

Krstarenja, kao dio turizma, imaju vrlo velik utjecaj na okoliš, ponajviše na zagađenje zraka, zagađenje kroz otpad i otpadne vode, emisiju balastnih voda, fizičku štetu, uništavanje vegetacije, uznemiravanje životinja, oštećenje povijesnih i drugih znamenitosti. Veliki brodovi

za krstarenje u današnje vrijeme emitiraju oko 800 tona fekalija, 4 000 tona otpadnih voda, 80 tona otpadnih voda kaljuže, krutog i opasnog otpada svaki tjedan (Benić, 2011). Onečišćenje zraka uzrokovano je povećanjem smoga, emisijom opasnih tvari, stvaranjem kiselih kiša, itd (Peručić, 2013). Balastne vode brodovi uzimaju i ispuštaju iz spremnika da bi stabilizirale brod i poboljšale sposobnosti manevriranja. Ispuštanje balastnih voda odvija se i na lokacijama udaljenima od mjesta uzimanja, pa može doći do prijenosa morske vode koja sadrži naftu ili neke druge nečistoće i spojeve koji ne pripadaju lokaciji ispuštanja. Osim nafte, balastne vode često sadržavaju organizme iz drugih mora koji mogu stvoriti probleme ako postanu invazivni ili ako sadrže otrovne ili patogene organizme (Carić, 2011). Masovnost ove pojave najbolje pokazuju podaci da se diljem svijeta godišnje preveze između 10 i 12 milijardi tona balastnih voda s oko 4 500 različitih vrsta organizama i 3 000 vrsta planktona (Carić, 2011). Nadalje, buka kratkoročno i dugoročno tjera morske organizme, te ometa morske sisavce u orijentaciji i komunikaciji (Peručić, 2013). Svjetlosno onečišćenje predstavlja svaku nepotrebnu i nekorisnu emisiju svjetlosti u prostor izvan zone koju je potrebno osvijetliti, a predstavlja opasnost jer ometa gotovo sve životinjske vrste, pogotovo one koji se kreću, love i razmnožavaju noću te remeti funkcioniranje cjelokupnog ekosustava (Carić, 2011). Virus i bakterije ljudskog podrijetla mogu ući u morski ekosustav i uzrokovati prijenos zaraznih bolesti na biljke i životinje. Fizička šteta nanosi se sidrima koja ruju po dnu mora uništavajući organizme i cjelokupna staništa. Naposljetku, katastrofe i havarije dovode do ispuštanja tisuće litara nafte i drugih štetnih tvari u more te ostavljaju trajne posljedice na ekosustav i ekonomiju (Peručić, 2013).

Svi navedeni negativni učinci na okoliš, predstavljaju i loš utjecaj na imidž turističke destinacije te mogu uzrokovati pad potražnje putnika za boravkom u određenim destinacijama. Kako bi se onečišćenje smanjilo mnoge države učinkovito primjenjuju zakone o zaštiti okoliša i pokušavaju spriječiti onečišćenje s brodova. Primjerice, mnoge luke u SAD-u uvele su sustave preuzimanja otpadnih voda kako bi zaštitile okoliš, većina cruising kompanija ima programe za implementaciju standarda za zaštitu okoliša i obrazovne programe o zaštiti okoliša za posadu. U današnje vrijeme se, uz pomoć modernih tehnologija, izgrađuju brodovi za krstarenja koji imaju znatno manji negativan utjecaj na okoliš (Peručić, 2013).

Kruzere je potrebno sagledati s velikom dozom opreza glede utjecaja na okoliš te redovno pratiti trendove kontrola i propisa najrenomiranijih država u tom pogledu poput Velike Britanije i SAD-a. Nesavjesno postupanje može dovesti do dugoročnih posljedica na ekosustav i okoliš. (Benić, 2011). Gotovo sve destinacije i cruising kompanije zainteresirane su za održivi razvoj,

a boljom suradnjom između ove dvije strane moguće je putnicima pružiti kvalitetniji posjet destinacijama i atrakcijama, te otkloniti gužve na zadovoljstvo lokalnog stanovništva i stacionarnih turista (Peručić, 2013). Zajedničkim djelovanjem svih sudionika u industriji krstarenja i dobrom organizacijom upravljanja razvojem cruising turizma u skladu s načelima održivog razvoja smanjili bi se negativni učinci, otklonili ograničavajući čimbenici za daljni razvoj ovog tipa turizma, a maksimizirali oni pozitivni poput gospodarske koristi. (Šantić, Vilke i Grubišić, 2011; Peručić, 2013).

7. ZAKLJUČAK

Na temelju navedenih podataka i analize svjetskog cruising tržišta može se zaključiti da je cruising turizam na globalnoj razini u konstantnom porastu, uz iznimku 2020. i 2021. godine zbog pandemije COVID-19 koja je u velikoj mjeri utjecala na cijeli svijet, pa tako i na cruising industriju. Bez obzira na velik broj slučajeva na brodovima za krstarenje i zabranu putovanja na određeno vrijeme, cruising industrija uspješno se 2022. godine vratila na razine prije pandemije. Svjetsko tržište cruising turizma je jedno od najdinamičnijih tržišta i obilježavaju ga stalne promjene u potražnji i ponudi. Povećanje krstarenja pozitivno utječe na gospodarstvo određene destinacije, ali i na socijalno zadovoljstvo lokalnih stanovnika. S druge strane, porastom prometa kruzera jačaju i negativni utjecaji, posebice na okoliš i lokalno stanovništvo. Regije u kojima je cruising turizam masovno razvijen suočavaju se s velikim problemima, počevši od problema onečišćenja pa do problema sociološke prirode.

Nedvojbeno je da će cruising turizam doživjeti još veći rast tijekom budućnosti jer potražnja iz godine u godinu raste, a ponuda postaje sve zanimljivija, sa mnoštvom novih i uzbudljivih destinacija i itinerara. Međutim, brzina kojom cruising turizam raste zahtijeva brži pristup rješavanju problema vezanih uz njihov utjecaj na turističke destinacije. U protivnom postoji mogućnost snošenja ozbiljnih posljedica na društvo, gospodarstvo i okoliš. Dakle, nužno je maksimizirati pozitivne učinke poput gospodarske koristi, a one negativne, poput različitih onečišćenja, svesti na minimum koliko god je to moguće.

LITERATURA:

1. Abubakr Muritala, B., Hernandez-Lara, A.-B., Sanchez-Rebull, M.-V., Perera-Lluna, A. (2022) #Coronavirus Cruise: Impact and implications of the COVID-19 outbreaks on the perception of cruise tourism. *Tourism Management Perspectives*. Dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211973622000137#section-cited-by>
2. Ban, I. (1998). 'SVJETSKO TRŽIŠTE POMORSKIH KRSTARENJA (II.) (ponuda na tržištu pomorskoprijevoznih i turističkih usluga)', *Ekonomika misao i praksa*, 7(1), str. 9-61. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/222473>
3. Benić, I. (2009). 'ANALIZA NAJPOZNATIJIH KRUZING DESTINACIJA U SVIJETU', *Ekonomika misao i praksa*, 18(2), str. 301-348. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/48562> (Datum pristupa: 18.08.2022.)
4. Benić, I. (2011). 'Utjecaj pomorskih krstarenja na turističku destinaciju', *Poslovna izvrsnost*, 5(2), str. 43-66. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/75461> (Datum pristupa: 05.09.2022.)
5. Carić, H. (2011) 'Model vrednovanja onečišćenja u funkciji upravljanja morskim okolišem – primjer crusing turizma', doktorska disertacija, Sveučilišni studijski centar za studije mora, Od. za akvakulturu, In. za oceanografiju i ribarstvo, Split.
6. CLIA 2019 Global Market Report (2019) Dostupno na: <https://cruising.org/-/media/research-updates/research/2019-year-end/updated/2019-global-market-report.ashx> [15. kolovoza 2022.]
7. CLIA 2021 Global Market Report (2021) Dostupno na: <https://cruising.org/-/media/clia-media/research/2022/2021-1r-clia-001-overview-global.ashx> [10. kolovoza 2022.]
8. CLIA 2022 State of the cruise industry outlook (2021) Dostupno na: https://cruising.org/-/media/clia-media/research/2022/clia-state-of-the-cruise-industry-2022_updated.ashx [5. kolovoza 2022.]
9. Cruise Industry News: Cruising Is Back: 2022 Mid-Year Top Stories (2022) Dostupno na: <https://www.cruiseindustrynews.com/cruise-news/27805-cruising-is-back-2022-mid-year-top-stories.html> [5. kolovoza 2022.]
10. Cruise Industry News: 2022 Annual Report, 35th Edition (2022) Dostupno na: <https://www.cruiseindustrynews.com/flip/2022annual/mobile/index.html#p=1> [5. kolovoza 2022.]

11. Diller, N. (2022) There are some \$1,000 cruises left, but 'demand is definitely going to go up': What to know. Dostupno na: <https://eu.usatoday.com/story/travel/cruises/2022/08/23/covid-rules-drop-cruise-bookings-rise-what-travelers-should-know/7864922001/> [4. kolovoza 2022.]
12. Herald, M. (2020). COVIDCRUISES MIAMI HERALD DATA. Dostupno na: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1KTJj94nWd88Gml98AbTZKYZejbEJ8q4Xa7oE6g5r9ec/edit#gid=0> [12. kolovoza 2022.]
13. Hines, M., Diller, N. (2022) Is the cruise industry coming back? After more than 2 years under a COVID cloud, the answer is yes. Dostupno na: <https://eu.usatoday.com/story/travel/cruises/2022/07/06/cruise-industry-news-post-covid/7548282001/> [9. kolovoza 2022.]
14. Kusalo, J. (2014) Analiza svjetskog krizing tržišta. Diplomski rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet
15. Laskowski, A. (2020) Coronavirus is Hitting the Cruise Line Industry Hard: SHA's Christopher Muller on what steps companies need to take to win back vacationers. Dostupno na: <https://www.bu.edu/articles/2020/coronavirus-is-hitting-the-cruise-line-industry-hard/> [10. kolovoza 2022.]
16. Leppert, J. (2022) The State of the Cruise Industry in 2022 and Beyond. Dostupno na: <https://www.travelagewest.com/Travel/Cruise/cruise-industry-2022> [7. kolovoza 2022.]
17. Nilson, P. (2022) Cruise in 2022: the state of industry. Dostupno na: <https://www.ship-technology.com/analysis/cruise-in-2022-the-state-of-the-industry/> [4. kolovoza 2022.]
18. Number of Global Cruise Passengers Hits 28.5 Million in 2018 (2019) Dostupno na: <https://gcaptain.com/global-cruise-passengers-2018/> [15. kolovoza 2022.]
19. Papathanassis, A. (2017), "Cruise tourism management: state of the art", *Tourism Review*, Vol. 72 No. 1, pp. 104-119. Dostupno na: <https://doi.org/10.1108/TR-01-2017-0003>
20. Peručić, D. (2013) Cruising-turizam : razvoj, strategije i ključni nositelji. Dubrovnik. Sveučilište u Dubrovniku.
21. Peručić, D. (2020). 'ANALYSIS OF THE WORLD CRUISE INDUSTRY', *DIEM*, 5(1), str. 89-100. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/236765> (Datum pristupa: 18.08.2022.)
22. Pescvary, I. (2019). 'Industrija kružnih putovanja – nagli uspon, gospodarski značaj i profit', *Acta Economica Et Turistica*, 5(2), str. 185-205. <https://doi.org/10.2478/aet-2019-0005>

23. Statista Research Department: Number of global ocean cruise passengers 2019-2021, by source market (2022) Dostupno na: <https://www.statista.com/statistics/287111/cruise-passengers-by-source-country/> [5. kolovoza 2022.]
24. Šantić, L., Vilke, S., i Grubišić, N. (2011). 'ČIMBENICI ŠTETNOG DJELOVANJA CRUISING-TURIZMA NA BRODSKI OKOLIŠ', NAŠE MORE, 58(5-6), str. 229-243. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/75540> (Datum pristupa: 05.09.2022.)

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Najpoznatija svjetska područja za cruising turizam 2017. godine

Grafikon 2: Najpoznatija svjetska područja za cruising turizam 2018. godine

Grafikon 3: Najpoznatija svjetska područja za cruising turizam 2019. godine

Grafikon 4: Najpoznatija svjetska područja za cruising turizam 2020. godine

Grafikon 5: Najpoznatija svjetska područja za cruising turizam 2021. godine

Grafikon 6: Najpoznatija svjetska područja za cruising turizam u prvoj polovici 2022. godine

Grafikon 7: Broj COVID-19 slučajeva na krstarenjima po kompanijama 2020. godine

SAŽETAK

Krstarenje predstavlja kružno putovanje brodom zbog odmora, razonode, zabave ili iskustva te obuhvaća obilazak nekoliko destinacija. Brod za krstarenje tj. kruzer predstavlja prijevozno sredstvo, ali i samu destinaciju. Kruzing turizam je relativno novi, selektivni oblik turizma koji se razvio tijekom 2. polovice 20. stoljeća, a danas predstavlja jedan od najpopularnijih oblika turizma s rastućim trendom. Cruising turizam najviše je zastupljen na Karibima i Mediteranu, a govoreći o Hrvatskoj najvažniji predstavnik je Dubrovnik.

Pandemija COVID-19 je znatno utjecala na razvoj cruising turizma između 2020. i 2022. godine. Bez obzira na kontinuirani rast putnika na brodovima za krstarenje već dugi niz godina, pojavom korona virusa smanjila se potražnja za krstarenjima, a zbog brojnih slučajeva krstarenja su bila zabranjena na određeno vrijeme. 2022. godine, dvije godine nakon prve karantene, može se reći da se cruising industrija vratila na razine prije pandemije i da je ponovno započela svoj rast. Nedvojbeno je da će cruising turizam nastaviti rasti u budućnosti zbog porasta i potražnje i ponude.

Cruising ima veliki utjecaj na turističku destinaciju s gospodarskog aspekta jer osigurava prihode od cruising kompanija, putnika i posade, zatim s društvenog aspekta u smislu utjecaja na lokalno stanovništvo koje može biti pozitivno i negativno. Također, cruising negativno utječe na okoliš stoga je iznimno važno minimizirati njegove negativne utjecaje i zajedničkim djelovanjem svih sudionika u industriji osigurati njegov daljnji rast u skladu s načelima održivog razvoja.

Ključne riječi: cruising turizam, krstarenje, pandemija, COVID-19, brod za krstarenje, održivi razvoj

SUMMARY

Cruising is a round trip by vessel for vacation, leisure, entertainment or experiences that includes a visit to several destinations. A cruise ship, i.e. cruiser, represents a means of transport, but also the destination itself. Cruising tourism is a relatively new, selective form of tourism that developed during the second half of 20th century, and today it represents one of the most popular forms of tourism with a growing trend. Cruising tourism is the most popular in the Caribbean and Mediterranean, and speaking of Croatia, the most important representative is Dubrovnik.

The COVID-19 pandemic had a significant impact on the development of cruising tourism between 2020 and 2022. Regardless of the continuous growth of passengers on cruise ships for many years, the outbreak of the corona virus reduced the demand for cruises, and due to numerous cases, cruises were banned for a certain period. In 2022, two years after the first quarantine, it can be said that the cruising industry had returned to pre-pandemic levels and started its growth again. There is no doubt that cruising tourism will continue to grow in the future due to an increase in both demand and supply.

Cruising has a great impact on tourist destination from the economic aspect because it provides income from cruising companies, passengers and crew, then from the social aspect in terms of impact on the local population, which can be positive and negative. Also, the cruising has a negative impact on the environment, therefore it is extremely important to minimize its negative impacts and ensure its further growth in accordance with the principles of sustainable development through the joint action of all participants in the industry.

Keywords: cruising tourism, cruising, pandemic, COVID-19, cruise ship, sustainable development